

Գ Ր Ա Կ Ա Ն Շ Ա Ր Ժ Ո Ւ Մ

ԲԱՊԵՆՏՐԱՆԱԹ ԹԱԿՈՐԻ «Տուն և Աշխարհ».
Թրգ. Պ. Գեորգիան. տպ. Հայ Գաղտն. Պրեսին:

Թափոր հնդկական հայրենիքի սրտին խոռվածիւնները կ'արձանագրէ. հայրենազգիտութիւնը կ'արձարծէ. մոլեգին աւելութիւն մը կը բռնկցնէ տիրապետող բրիտանական կառավարութեան դէմ: Մահը կը սիրցնէ հայրենիքի փրկութեան համար. ապրողներուն կենաց քարոզ կը կարգայ: Օտարին բարքերը անպատուատելի կը գտնէ Պուտտայի սրբազան ծառին: Կը հերկէ մտքերը, ցանքը բարի է: Ու երբեք կը սպրդի բազմաստուածեան տաճարէն ներս: Մտքեր կը հաշտեցնէ, մտքեր կը խռովէ: Հոս աստուածապաշտ, անդին անաստուած: Կը կշտամբէ դիւանագէտ վարիչներու ծանակելի ստուերին: Կը փորձէ կլնելուն սիրտը, զանոնք կը բամբասէ ու կը դարպասէ: Թափոր՝ փուշը տատասկին հետ կը փնջէ:

ԲԱՆՈՒ, աշխատասիրեց Յարութիւն ԲՅՈՒ. Մարգրիտան. Գահերէ, տպ. Սահակ Մեսրոպ. 1932:

Հայաստանի գիւղի սովորոյթներուն մեզ հաղորդակից ընող Ալեքսիին ազգագրական բարքերով բարդուած երկն է այս: Բալուի թըրխէ գիւղէն, արհեստաւոր, ուսուցիչ, քահանայ, և արդ մատենագիր: Երկրին անգիր պատմութիւնը հոն կ'արձանագրէ:

Հայուն փառքը ոսկեղէն տախտակներուն վրայ կը գրէ. թուրք կառավարութեան նենգութիւնները տիրատեսակ հրով կը մրտէ: Բալուցի բիւրտերուն չարութիւնները թուրք պաշտօնեաներուն բիւրամասնեայ սաղանջներուն կը վերագրէ: Գաւառի երթեւեկութեան ապահովութիւնը միայն թուրք ոստիկաններուն կ'ապահովցնէ: Խաթանպուլի հայուն աշխարհաբարը

կը հեգնէ: Բալուցի հայուն անցեալի ձիրքերը կը դրուատէ. թուրքին նախանձը կը նզովէ:

Թուրքերէն բառերն հայացած կը նկատէ: Գաւառին անբովանդակելի բարբառը քառասուն հազար բառերու մէջ կը բովանդակէ: Բալուի քառասուն հայաբնակ գիւղերը գաւառաբարբառի մթերանոցը կը հոչակէ: Ըստ ազգագրագէտ հեղինակին՝ բիւրտը իր բառգիրքը հայ բառերով կը պատուաստէ:

Բալուցի հարսնացու մանչուն տարիքը քսան և աղջկանը տասնհինգ՝ գովելի սովորութիւն կ'ընդունի: Տարուան երկու տաղաւարներուն նշանածներու փայով (բաժին) հիւրամեծարութիւնը բաժին ցանկալի կը նկատէ: Հարս ու փեսին տնկած ծառին գովքը կ'երգէ, երգին խաղերը կը նոթագրէ: Կաղանդի զօտեկախի առատածեղնութիւնը կը խոստովանի: Լոյսն ի մոայլ կը շրջէ. Բալուցին քաջ բժիշկ չունի, կ'ըսէ, ժողովրդական բժիշկներ՝ բուժելու տեղ կը մեղցնեն. հոն, թուրքիոյ մէջ մարդը աժան է կ'ըսեն...:

Չարդ փառաց մեծութեան «Բալու» գրքին կը կազմին ազգագիր նկարագրութիւնները՝ Տերնտասի, Կաղանդի, Հարսնիքի, Ծննդաբերութեան, Լոգանքի, Տըղարուքի, Բարկենդանի, Մեծ պահքի, Վիճակի: Ի սոյն յարկ ազգագրական մատենին կը մտնեն ամենատարած գիտութիւն մշակական: Անպարագիր հմտութեամբ կը ճառէ Գիւղատնտեսութեան, Բրդագործութեան, Ծինարարութեան, Առողջապահութեան վրայ: Չի մերժեր ընթերցողները Բալուցիներու պէսպէս խորտիկներէն: Անթերի սքանչացումով հայ գիւղացիին կրօնասիրութիւնը կը դրուատէ:

Չարդերէն վերջը նման ազգագրական

Հեղ. Տեղաւոր Հ. Թ. Սաւառեան. — Գրաբար բնագրէն աշխարհաբարի վերածեց Մեսրոպ Կախկապուս Նշանեան, Երկու հատոր. Երուսաղէմ, 1931. Տպարան Ս. Յակոբեանց: Ա. հատոր ԼԵ—688, Բ. հատոր 689—1387, Գին՝ չորս շիլին:

Մկրտիչ Սրբազան Աղանունիի «Միաբանը և Այցելուք» երկասիրութենէն վերջ վերոյիշեալ երկու պատկառելի հատորները մեր տրամադրութեան տակ կը դնեն Ս. Յակոբի վերակենդանացած միաբանական գործունէութիւնը:

Հեղինակութիւնը թէեւ նոր գործ մը չէ, սակայն կէս դար էր որ կը մնար անտիպ Ս. Յակոբեանց ձեռագրատան մէջ. վերջապէս Պօղոս Փաշա Նուպարի բազմակողմանի առատածեղնութիւնը հոս ալ կը հասնի, և սնոր մեկենասութեամբ Եղիշէ Սրբազան Դուրեանի օրով ու հրամանաւ «ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ»-ն հրատարակութեան կը յանձնուի:

Նախ քան հրատարակութիւնը նկատի ունենալով որ բնագիրը արդէ Հայ ընթերցողին դժուարահասկնալի զբաբար լեզուով է, հանգուցեալ Սրբազան Պատրիարքը կը հրամայէ Մեսրոպ Եպս. Նշանեանի աշխարհաբարի վերածել զայն: Ատկէ աւելի յաջող ընտրութիւն չէր կրնար ըլլալ. և Մեսրոպ Ս. լիութի կատարեց ակնկալուածը:

Մեսրոպ Սրբազան Նշանեան անձանթ մը չէ բանասիրութեան. իրեն կը պարտինք Գրիգոր Կամախեցոյ Ժամանակագրութեան խնամեալ և յաջող ընթերցմամբ հրատարակութիւնը, զարգարուած կենսագրական երկար ուսումնասիրութեամբ մը, լուսաբանութիւններով և ճշտումներով, կատարուած խիստ մաքուր տպագրութեամբ և խնամքով:

Իսկ «Պատմութիւն Երուսաղէմ»-ին աւելի քան թարգմանութիւն մըն է ճշտումներով, յաւելուածներով, կատարուած երկար և տքնաջան պրպտումներէ վերջ: 1929ին ամառը, Երուսաղէմ, Ս. Յակոբի ձեռագիրներով զբաղած ատենս, երբեքս զիս կը կանչէր իմ խուցիս կից իր խուցը՝

հրատարակութիւններ հայուն կուրացած յոյսին շաւղները կրկին կը բանան. եղծեալ հայ ազգագրութիւնը անեղծանելի կը մնայ: Սարգիսեան քահանան իր այս երկով զրական անձառ ժառանգութիւն մը կը պարգեւէ հայ դպրութեան, անկապուտ գանձ հայ ազգագրութեան: Ընթերցողը մատենիս չի զլանար ժրջան հեղինակին «Եւ այլ թագմոռիւն թանկից գովեստից»:

ԱՐՁԱՆԱԿԱՆ, պատմական յուշեր Խորէն Ծայր. վարդ. Լազարեանի. Սֆիւս, տպ. Մասիս, 1932:

Ըստ Նարեկացի Գրիգորի յուշերն «Ի յարձան քարի յերանակալ», անտիպ յուշերն գեղաքանդակ տպաւորեալ. մատեանիս արժանաւոր գովքին մատենագիր Գէորգ Մեսրոպ կ'ըլլայ բարի բարեխօս: Նորութիւնները նուազ, հետաքրքրութեամբ յորդ. դատաստանները միամիտ և երբեմն սրամիտ: Պարզութիւնը սիրուն և զեղուն: Կեղծիքի անկցորդ: Խրիմեան Հայրիկի շեփոր պանծալի: Ազգին սիրով կախարդուած: Ճակատագրին հետ մարտնչող: Թշնամիներուն խորշակէն խուսափող: Կուսակցական կարթէն զգուշաւոր: Անձին Կուսակցական կարթէն զգուշաւոր: ու ազգին կցորդ յուշերուն յուշարար: Մոռցուած և անմոռաց դէպքերու ու դէմքերու փոքրիկ դիտարան:

ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆ «Տարեցոյց» 1933:

Կորսուած յուշերու ու մտքերու կողմնացոյց: Անփրկելի մոռացումներու փրկարար: Գրական ու գիտական բազմաթիւ խնդիրներու հետախոյզ: Գիտարան ու դատարան անբժագոյն և ընտրելագոյն մաքով: Մատենիկ՝ կաթիլ մի ջրոյ իր մէջ ծով հայագիտութիւն ամփոփէ:

Հ. Ս. ԵՐԵՄԵԱՆ